

Panorama crític de la literatura del Pla d'Urgell (2010-2020)¹

Josep Camps Arbós (Universitat Oberta de Catalunya)
Francesc Foguet i Boreu (Universitat Autònoma de Barcelona)

RESUM: En el present article s'ofereix una primera aproximació crítica als autors del Pla d'Urgell, amb obra publicada entre 2010 i 2020, en els gèneres de la poesia, la narrativa i el teatre. Prèviament, es comenten alguns aspectes sociològics (premis, aplecs, recitals de poesia, festivals, exposicions...) per tal de posar en relleu les plataformes que han servit per a promocionar la literatura a la comarca.

PARAULES CLAU: literatura, escriptors, poesia, narrativa, teatre, Pla d'Urgell

ABSTRACT: This paper offers a first critical approach to authors from Pla d'Urgell with poetic, narrative and dramatic works published between 2010 and 2020. First of all, some sociological aspects (awards, meetings, readings, festivals, exhibitions...) are mentioned in order to, after that, highlight the platforms used to promote literature in the region.

KEYWORDS: literature, writers, poetry, narrative, drama, Pla d'Urgell

INTRODUCCIÓ

En el nostre estudi "Cartografia, cànon i patrimoni literaris al Pla d'Urgell", publicat el 2010 en el primer número de *Mascañçà*, afirmàvem que "la jove comarca del Pla d'Urgell no ha estat gaire afavorida per les muses. Molts pocs noms d'escriptors que hi són nadius han arribat a assolir un reconeixement en les lletres catalanes". Malgrat tot, també assenyalàvem que aquesta situació s'havia començat a revertir des de la dècada dels setanta: a més dels "fars lluminosos" que encarnaven Maria Mercè Marçal, Joan Solà o Sebastià Serrano, "podem constatar afortunadament que [...] la comarca disposa de poetes, novel·listes i algun

dramaturg, a més d'historiadors, filòlegs, periodistes o aficionats a les lletres amb formacions, reconeixement i vincles molt diversos amb el territori" (Camps & Foguet, 2010: 17). Durant la segona dècada del jove segle XXI, l'activitat literària del Pla d'Urgell ha experimentat — com analitzem en les pàgines següents— una notable puixança, amb la consolidació d'escriptors de vàlua i el sorgiment d'una bona fornada de nous valors, alguns francament interessants (vegeu, al final de l'article la graella 1). Tanmateix, la seva projecció, en general, no ha anat gaire més enllà de les terres ponentines.

1. UNES NOTES DE SOCIOLOGIA LITERÀRIA

Una de les plataformes de promoció de la literatura —tan discutible com es vulgui— són els premis. Al Pla d'Urgell, en destaquen tres de plenament consolidats: el Maria Mercè Marçal, dedicat a la insigne poeta d'Ivars d'Urgell, traspasada el 1998; el Ciutat de Mollerussa, de novel·la breu, i El Sol del Pla, més modest, adreçat als estudiants. El primer ha augmentat la nòmina alternant autors amb una trajectòria plenament afermada (Miquel Bezares, Eduard Sanahuja, Joan Perelló, Ramon Guillem) amb d'altres que podríem qualificar, sense equivocar-nos, de desconeguts (Juan Carlos Elijas, Consol Martínez). Cal remarcar que l'edició del 2020 va premiar, per primera vegada, un autor del Pla d'Urgell, el mollerussenc Jaume Suau, amb el recull *Ulls de cugula*. Pel que fa al premi Ciutat de Mollerussa, ha continuat la seva dilatada trajectòria, iniciada el 1989; val a dir que els autors guardonats al llarg d'aquesta dècada no són, tanmateix, primeres espases de la nostra literatura (Pep Elias, Lluís Vilarrasa, Jaume Aubanell). Semblantment al Maria Mercè Marçal, l'edició de 2018 va premiar amb un accèssit la narradora pladurgellenca d'adopció, Helena Rufat,

¹ Agraïm a Joan Cornudella, Joan Francesc Dalmau, Jaume Jovells i Anton Not la lectura atenta d'aquest article i les propostes i esmenes que han permès millorar-ne el contingut.

per *Tardes de bar*. El darrer premi, El Sol del Pla, té com a destinataris els centres de primària i de secundària, i segueix amb l'objectiu amb què va néixer: incentivar el conreu de la poesia entre els més joves de la comarca.

Altrament, durant aquesta dècada han sorgit diverses activitats destinades també a fomentar la promoció de la literatura al Pla d'Urgell. En són una bona mostra els aplecs literaris del Castell del Remei —indret que pertany oficialment a la comarca de la Noguera, tot i que la proximitat, sobretot amb Linyola, l'ha vinculat sempre al Pla d'Urgell—, coordinats per Anton Not. Fins ara, se n'han celebrat tres edicions, 2017, 2018 i 2019, que han donat lloc a sengles reculls que porten per títol *Tast*. El primer, dividit en dues seccions, conté poemes consagrats al vi i als quadres de l'exposició "Grans mestres lleidatans del segle XX". Hi van participar Eduard Batlle, Josep Borrell, Xavier Macià, Àngels Marzo, Anton Not, Joan Rovira, Josep M. Sala-Valldaura, Eduard Sanahuja, Jaume Suau, Àlex Susanna i Josep Vallverdú. En el segon, es van presentar textos inspirats en el Castell del Remei (la finca, la seva història i gent, el paisatge...); als poetes esmentats al primer volum, s'hi van afegir Enric Boluda, Manuel Montobbio i Jordi Pàmias. El tercer responia a la invitació d'emmarcar els poemes al Passeig de les Senyorettes i als arbres de la finca del Castell del Remei; la presència de Rosa Fabregat n'era la novetat més destacada. Not també ha liderat durant tres anys l'organització de Saó poètica, l'acte de Saó de Ponent organitzat al voltant del Dia Mundial de la Poesia: el primer dedicat a Jordi Pàmias (2018); el segon, a Maria Mercè Marçal (2019); el tercer, a Josep Borrell (2020, que no es va poder celebrar per culpa de la pandèmia).

Una altra activitat que cal consignar és el recital de poesia que, de Bellvís estant, apadrina Jaume Suau pels volts de Sant Jordi i que és conegut amb el nom d'"Hort poètic"—l'indret on es realitza l'acte és, efectivament, un hort de la carretera de Bellvís als Arcs—; se n'han dut a terme quatre edicions, entre 2016 i 2019, en què han estat convidats, entre altres poetes, Eduard Batlle, Josep Borrell, Joan Francesc Dalmau, Montse Germà, Xavier Macià, Àngels Marzo, Anton Not, Jaume Pont, Carme Romia, Joan Rovira i Josep M. Sala-Valldaura. Igualment, paga la pena esmentar l'exposició "Les veus de la terra", comissariada per Montserrat Trepant i promoguda pel Departament de Cultura i l'Institut d'Estudis Ilerdencs; inaugurada el 2013 a Mollerussa, posava l'èmfasi en set escriptors de la comarca: Valeri Serra Boldú, Jaume Vila, Francesc Pascual, Maria

Mercè Marçal, Josep Borrell, Toni Castellsaguer i Joan Francesc Dalmau. O les "Marçalades", un espai de la revista *Mascaçà* destinat a donar a conèixer textos de creació inèdits d'autors pladurgellencs: hi han publicat poemes i narracions Pascual, Borrell, Dalmau, Germà, Not, Beputxí Mirada i Rufat. Especial atenció mereix així mateix la publicació del llibre *El Pla d'Urgell: memòria i paisatge* (2013), una antologia de cent textos no estrictament literaris (del periodisme a la poesia, passant per la novel·la, les rondalles, les memòries o els pregons de Festa Major), ordenats cronològicament, que pretenia oferir, des d'una perspectiva polièdrica, la visió de la terra i la gent de la comarca. La tria i l'edició —preparada pels qui signen aquest estudi— anava acompanyada per les fotografies de Marta Benavides, i prenia com a punt de partida l'impacte que va generar la construcció del Canal d'Urgell.

Acabem aquesta pinzellada per les activitats literàries posant en relleu el paper dinamitzador que han tingut al llarg de la dècada els clubs de lectura escampats per la geografia pladurgellenca (n'existeixen actualment a Mollerussa, Miralcamp, Torregrossa, el Poal, Bellvís, el Palau d'Anglesola, Linyola, Bell-lloc i Golmés), encara que sovint, malauradament, ignoren els escriptors i les escriptores de la comarca.

2. UN INSÒLIT DINAMISME TEATRAL

Menció a part mereix l'àmbit del teatre, especialment dinàmic en aquest període. Dues de les iniciatives més destacades porten la rúbrica de Jaume Jovells i Argelich (Vilanova de Bellpuig, 1957), director de teatre de dilatada trajectòria i artífex de la companyia Teatre de Butxaca: el festival Cua d'Estiu, d'una banda, i el projecte Saó de Ponent, de l'altra. En totes dues, Jovells ha procurat vincular cultura, patrimoni i territori des d'una filosofia teatral que es basa *grosso modo* en els espectacles de petit format de qualitat, confegits de manera artesanal, i en la proximitat i el diàleg amb el públic, a fi d'acostar-lo a l'essència de les arts escèniques. Teatre, música, poesia, art i literatura han estat els punts cardinals dels seus propis muntatges o dels que ha programat com a director artístic.

Endegat per Teatre de Butxaca de Mollerussa i la productora musical La Gata Roja de Castellserà, el festival Cua d'Estiu fou una proposta artística que programà, entre 2012 i 2018, els caps de setmana de setembre, diversos espectacles de petit format en els

jardins de les cases pairals del poble de Fondarella (cal Combelles, cal Reñé, cal Ros i cal Viudes).² Dels quatre espectacles de la primera edició, Cua d'Estiu va créixer gradualment fins a assolir un màxim d'onze propostes. El 2018, en la setena i última convocatòria, feu un retorn als orígens amb cinc espectacles abans del mutis final pel desinterès o la desídia de les institucions. Tot alternant muntatges de petit format (teatre, dansa, música, circ, poesia), a cura de companyies i creadors de proximitat, les programacions del festival feien més agradables els darrers dies de l'estiu per als amants de les arts escèniques o el públic encuriós d'allò més divers.

Les companyies teatrals (Cametes Teatre, Montse Miret), els grups musicals (Ilerda Antiqua, Piccola Band) i els artistes o músics (Heura Gaya, Meritxell Gené, David Pradas, Renaldo & Clara) ponentins van compartir cartell amb alguns dels noms reconeguts en el panorama musical (Pep Gimeno "Botifarra", Roger Mas), poètic (Meritxell Cucurella-Jorba) o teatral (Mercè Arànega) dels Països Catalans. La relació completa dels espectacles programats de 2012 a 2018 en el festival Cua d'Estiu evidencia la qualitat d'una iniciativa singular, extraordinària, que lamentablement les institucions s'han deixat perdre potser per sempre (vegeu la graella 2).

En paral·lel, en el trentè aniversari de la seva creació, Teatre de Butxaca va encetar, el 2015, una nova singladura amb el projecte Saó de Ponent, un autèntic oasi en el desert endèmic que ha patit el Pla d'Urgell en matèria d'arts escèniques i de cultura en general. Segons el manifest fundacional, Saó de Ponent es proposa "aglutinar esforços de particulars, administracions i professionals per tal de promocionar la producció cultural lligada a Mollerussa i per extensió al territori de Ponent". Ideòleg de la proposta i capità del vaixell, Jovells compta amb Cristina Simón com a primer oficial, més tota una tripulació de voluntaris col·laboradors que ajuden a materialitzar les activitats que organitzen regularment.

L'ambició projecte Saó de Ponent es concreta en

una primera iniciativa que s'intitula "Escriure/descriure la terra a través de les arts escèniques" i que aspira, també en paraules del seu manifest fundacional, a "generar un moviment literari de persones relacionades amb l'escriptura dramàtica i la creació artística". Es vol que Mollerussa esdevingui un "referent i punt de trobada, un espai obert a tots els que escriuen per les arts escèniques, professionals o no, fent incidència primer en el nostre entorn més immediat i després estendre la participació a tot el país i a totes les terres de parla catalana".³ Conscients de les dificultats en una comarca amb una escassa tradició escènica, Saó de Ponent s'autoreivindica, doncs, com a espai propi dins del sistema teatral català i es planteja de dinamitzar amb les arts escèniques, en col·laboració amb altres associacions i entitats, la cultura local.

Saó de Ponent va gaudir, des del primer moment, del suport institucional de l'Ajuntament de Mollerussa, amb una decidida implicació de l'alcalde, Marc Solsona, que ha estat present en bona part dels actes. El 5 de novembre de 2015, Saó de Ponent es presentà en societat a l'escenari del Teatre L'Amistat, seu del grup, amb la participació del mateix Solsona, Jaume Jovells i Francesc Foguet —aquest darrer hi feu una conferència sobre "El sentit (íntim i col·lectiu) del teatre".⁴ Com a cloenda de l'acte, els membres del Teatre de Butxaca, asseguts estratègicament entre el públic, van dir el text "El teatre obligatori", de Karl Valentin, que proclama irònicament la necessitat que l'Estat imposi el teatre obligatori. Dos dies més tard, el 7 de novembre, com a activitat integrada en el projecte, es va representar, al Teatre L'Amistat, l'obra *Neus Català, un cel de plom*, adaptació de Josep M. Miró de la novel·la *Un cel de plom*, de Carme Martí, en forma de monòleg interpretat per l'actriu Mercè Arànega.

La primera fase de Saó de Ponent, destinada a despertar la curiositat del públic per les arts escèniques, es completà amb la xerrada col·loqui "El plaer d'escriure teatre", a cura de Núria Casado, dramaturga lleidatana i professora de la UdL, que

² Teatre de Butxaca i La Gata Roja van crear *ex professo* l'associació "Cua d'Estiu. Accions Culturals" per gestionar el festival. Van disposar del suport de l'Ajuntament de Fondarella, el Consell Comarcal del Pla d'Urgell, la Diputació de Lleida i l'Institut d'Estudis Ilerdencs.

³ Com un botó de mostra de la cura que té Teatre de Butxaca pels detalls, val a dir que, en iniciar el nou projecte, va fer estampar unes samarretes negres amb un text en lletres blanques que proclama: "SAÓ / Estat de la terra, que la fa particularment apta per a sembrar-hi i treballar-la. (DIEC) / TEATRE DE BUTXACA · SAÓ DE PONENT / MOLLERUSSA" [al pit] // "#assaonadament" [a l'esquena].

⁴ Vegeu una versió ampliada de la conferència a Foguet, 2016.

tingué lloc el 21 de gener de 2016, a la Biblioteca Comarcal Jaume Vila, de Mollerussa. La intervenció de Casado, la qual subratllà el caràcter lúdic del teatre, anà secundada de la lectura d'un fragment de *L'hort de les oliveres*, de Narcís Comadira, una obra estrenada al Teatre Nacional de Catalunya (TNC), el 15 d'octubre de 2015.

Sense deixar mai d'imprimir a les activitats el seu segell d'un "teatre d'art", actualitzat a la manera ponentina, Saó de Ponent ha combinat tres eixos, els tallers d'escriptura, el club de lectura de teatre i el premi de teatre, en què la literatura dramàtica és central. Al voltant d'aquests tres eixos es van programar una constel·lació dispersa d'"experiències culturals" d'allò més variades: presentacions de llibres, exposicions artístiques, lectures dels manifestos del Dia Internacional del Teatre, revetlles de Sant Jordi, converses literàries, concursos a Instagram, espectacles o lectures de contes adreçats als xiquets i xiquetes, concursos de monòlegs, tallers de dicció, etcètera.⁵

Adreçats a grups petits i d'un nivell d'iniciació, els tallers d'escriptura teatral, van ser inaugurats pel dramaturg Josep Maria Miró, el 30 de gener de 2016, a La Banqueta (Edifici Sant Jordi) de Mollerussa, i van continuar amb el dramaturg Marc Artigau (2017) i Marília Samper (2019). Se'n van programar també amb Marc Rosich (2018) i Roger Pou (2020) — guanyador aquest darrer de la primera edició del premi de Saó de Ponent—, però finalment no es van poder dur a terme: el primer, per compromisos professionals del dramaturg; el segon, per causa de la pandèmia generada per la Covid-19. Complementàriament,

del 2015 al 2019 es van programar diversos tallers d'escriptura fotogràfica a cura del fotògraf lleidatà Llorenç Melgosa.

El club de lectura de teatre es va activar també el 2016 amb la col·laboració del Servei de Biblioteques Públiques de Catalunya, el TNC i Arola Editors. Cada temporada, entre la tardor i la primavera, una desena de lectors es van retrobar cada dimecres per llegir textos teatrals que s'estrenaven al TNC i que eren comentats i debatuts en cada sessió. La lectura d'aquestes peces va ser sovint arrodonida amb l'anada al TNC per veure'n la representació. Del 2016 al 2020, amb el guiatge del filòleg Francesc Pla, membre del Teatre de Butxaca, els participants del club de lectura de teatre van llegir una trentena de textos d'autors molt diversos: de clàssics catalans (Àngel Guimerà, Santiago Rusiñol, Josep M. de Sagarra, Mercè Rodoreda) i universals (William Shakespeare, Virginia Woolf, Eugene O'Neill, Bertolt Brecht) a valors de la dramaturgia catalana actual (Lluïsa Cunillé, Josep Maria Miró, Marc Rosich, Marc Artigau, Helena Tornero) i internacional (Antonio Tarantino, Lars Norén, Davide Carnevali), tot passant per clàssics contemporanis (Bernard-Marie Koltès, Sarah Kane), entre d'altres.⁶

El premi de teatre, que duu per títol Concurs de textos teatrals per a espectacles de petit format, és la joia de la corona de Saó de Ponent, perquè se centra en la vessant creativa i li permet una projecció molt més enllà de Mollerussa i el seu *hinterland*. Convocat inicialment per Saó de Ponent i l'Ajuntament de Mollerussa, el guardó va passar dels 1.000 euros de la primera i segona edició als 5.000 a partir de la tercera,

⁵ Entre aquestes activitats, cal destacar les originals lectures participatives d'*El Poema de Nadal*, de Josep M. de Sagarra, amb la col·laboració d'entitats locals, durant els Nadals de 2015-2019; el recital *Contes a la vora del foc*, a partir de les rondalles de Valeri Serra i Boldú, explicades per l'actor Carles Crespo, membre del Teatre de Butxaca, durant els diumenges de maig de 2016 a Cal Sinén (Estany d'Ivars i Vila-Sana); el *vernissage* de la presentació de les activitats previstes per al curs 2016-2017 amb l'escriptor balaguerí Francesc Canosa, el 8 d'octubre de 2016, a l'escenari del Teatre de l'Amistat, en què es va abordar la importància d'escriure sobre el territori; la xerrada d'Anna Sàez sobre periodisme i territori que duia per títol "Sant Sebastià m'il·luminarà", el 20 de gener de 2017, a l'escenari del Teatre de l'Amistat, i l'homenatge a Maria-Mercè Marçal, en la segona Saó Poètica, que va tenir lloc a l'antic obrador de rajoles hidràuliques dels germans Isanda de Mollerussa, el 22 de març de 2019.

⁶ La llista completa de textos llegits fa impressió. Temporada 2015-2016: *El principi d'Arquimedes*, de Josep M. Miró; *Maria Rosa*, d'Àngel Guimerà; *Llibràlegs*, d'autors diversos, i *Nerium Park*, de Josep M. Miró. Temporada 2016-2017: *El coratge de matar*, de Lars Norén; *La fortuna de Sílvia*, de Josep M. de Sagarra; *En la solitud dels camps de cotó*, de Bernard-Marie Koltès; *La senyora Florentina i el seu amor Homer*, de Mercè Rodoreda; *A tots els qui heu vingut*, de Marc Rosich; *Ricard III*, de William Shakespeare, i *Actes obscens en espai públic*, de Davide Carnevali. Temporada 2017-2018: *Islàndia*, de Lluïsa Cunillé; *Desig sota els oms*, d'Eugene O'Neill; *El perro del hortelano*, de Lope de Vega; *Blasted (Rebentats)*, de Sarah Kane; *Sol solet*, d'Àngel Guimerà, i *Que rebentin els actors*, de Gabriel Calderón. Temporada 2018-2019: *Els Jocs Florals de Canprosa*, de Santiago Rusiñol; *Cartografía de una desaparición*, de Sergio Blanco; *Alba*, de Marc Artigau; *Afanys d'amor perduts*, de William Shakespeare; *La bona persona de Sezuan*, de Bertolt Brecht; *El futur*, d'Helena Tornero, i *El gran mercado del mundo*, de Calderón de la Barca. Temporada 2019-2020: *La casa de les aranyes*, de Paco Zarzoso; *Freshwater*, de Virginia Woolf; *La Rambla de les floristes*, de Josep Maria de Sagarra; *Stabat Mater*, de Antonio Tarantino, i *Temps salvatge*, de Josep M. Miró.

mercès a la decidida implicació de l'Institut d'Estudis Ilerdencs. En les quatre primeres convocatòries (2017-2020), ha tingut un jurat permanent constituït per Núria Dalmases (llibretera), Francesc Foguet (professor d'Estudis Teatral), Jaume Jovells (director de teatre), Anton Not (poeta) i Alba Pla (filòloga).

Entre les seves bases, s'ha posat un èmfasi especial en la temàtica i en l'aspecte formal. En el primer cas, l'edició inaugural va establir que els textos havien d'estar ambientats en les dècades de 1940 i 1950 al Pla d'Urgell; la segona convocatòria va fixar que el tema havia de ser sobre els exilis i que s'hi havia de fer alguna al·lusió directa o indirecta a la comarca; en la tercera, la temàtica era lliure, però calia que fes algun esment més o menys concret al Pla d'Urgell; finalment, en la quarta, es va mantenir aquest punt, però ampliant l'espai de referència al territori conegut com el Pla de Lleida. Pel que fa a l'aspecte formal, els textos calia que responguessin a l'espectacle de petit format (un màxim de 4 actors) amb vista a l'eventualitat de poder-los estrenar per la companyia Teatre de Butxaca. Com tota la resta d'activitats, els lliuraments de premis, gens convencionals, van incorporar sempre un toc de teatralitat.

Les obres premiades en les quatre primeres convocatòries han estat les següents: *Desgana*, de Roger Pou (2017); *Absències*, d'Eva Moreno (2018); *Pells mortes*, d'Eva Saumell (2019), i *Quan els arbres encara feien ombra*, de Reyes Barragan (2020). Les dues primeres s'han publicat a Pagès de Lleida, el 2019, dins de la col·lecció "Teatre de Butxaca" (Pou & Moreno, 2019),⁷ mentre que les altres dues estan en curs d'edició. *Desgana* i *Absències* van ser estrenades, amb una acurada posada en escena i una bona acollida del públic, per la companyia Teatre de Butxaca el 24 de març de 2018 i el 5 d'octubre de 2019, respectivament; en canvi, la crisi pandèmica del 2020 va impedir l'estrena de *Pells mortes*, prevista per la primavera del 2020 i ajornada *sine die*. En conjunt, malgrat la delimitació temàtica i geogràfica, en bona part de les obres la presència del Pla d'Urgell (o de les terres ponentines) no deixa de ser tangencial i, de vegades, anecdòtica i tot. Sembla talment com si el territori es resistís, encara, a ser escrit o fecundat per les arts escèniques. Saó de Ponent ha aconseguit, fet i fet, sembrar i treballar la terra, però encara falta que el fruit germi amb generositat.

Abans de cloure aquest apartat, voldríem deixar constància també de l'activitat teatral duta a terme per Joan Cornudella i Olivart (Juneda, 1963), professor

de l'INS Lo Pla d'Urgell de Bellpuig, perquè des de les Garrigues i l'Urgell ha irradiat sobre la comarca. Cornudella va ser l'ànima del grup de teatre amateur La Botera, nascut a Juneda el 1996 i vinculat a l'Associació Cultural L'Esclat. En va assumir la direcció del 1998 al 2016, any de la seva desarticulació. La Botera va debutar davant del públic junedenc amb l'estrena d'*Embolics de família* (1997), de Francesc P. Charles, i va cloure la seva trajectòria amb *Les quatre cares d'Eva* (2015), un muntatge amb textos d'Octavi Egea, Sergi Belbel, David Plana, Fina Morella i El Tricicle.

De caràcter amateur, el repertori de La Botera va consistir bàsicament en obres humorístiques, adreçades a un públic ampli, que es van estrenar a Juneda durant la Primavera Cultural o a la tardor: *El complot de les vídues* (1997), de Santiago Rusiñol; *La paperera* (1999), d'Albert Llorens; *Per no entendre el castellà*, de Josep Bordas, i *Els saltadors de l'Eixample* (2000), de Santiago Rusiñol; *Històries increïbles* (2001), de Jaume Serra i Fontelles; *No parlaré a classe* (2003), de Dagoll Dagom, en una versió lliure de Cornudella; *Spotmania* (2006), de Carles Alberola i Roberto García; *Aquí no paga ni déu!* (2009), de Dario Fo, i *Teràpia* (2012), de Dagoll Dagom. Un cop estrenats a Juneda, bona part d'aquests muntatges recorrien diversos pobles de la geografia catalana o s'intercanviaven amb altres grups amateurs de poblacions com ara Solsona, Almacelles o Sant Vicenç de Montalt. A més, La Botera es va presentar al Concurs de Teatre Còmic de les Garrigues (2006) i al premi Ciutat de Teatre de Terrassa (2011). Com a figurants, alguns dels seus membres van participar en els curtsmetratges *Pantomima* (2008), sota la direcció d'Héctor Suñol, i *Sunset Day* (2012), dirigit per Josep Antoni Duran, i també en la sèrie televisiva *Les veus del Pamano* (2009), sota la direcció de Lluís Maria Güell.

Després d'una aturada de tres anys, a causa de diversos contratemps interns, el 8 de novembre de 2015 La Botera va preestrenar, al poble de Fullella, en el marc de la XVa Mostra de Teatre Còmic de les Garrigues, l'adaptació de la comèdia *Les quatre cares d'Eva*. L'estrena d'aquest muntatge es va dur a terme al Foment de Juneda, el 19 de desembre de 2015, dins del programa d'actes de la Marató de TV3. Molt ben acollida pel públic garriguenc, *Les quatre cares d'Eva* es va representar també a Penelles, Les Borges Blanques, Bovera, La Granadella, la Pobla de Cérvoles i Mollerussa (Teatre de L'Amistat, 26 de novembre de 2016).

A més a més, Cornudella dirigeix la companyia

⁷ Per a una contextualització i una valoració de *Desgana* i *Absències*, vegeu Foguet (2019).

Cassigalls de Juneda que, el 2008, va iniciar un projecte de divulgació de l'obra, la personalitat i el pensament d'escriptors ponentins i catalans en un format de recital audiovisual. Des d'aleshores, ha confegit espectacles de petit format, idonis per a biblioteques i espais reduïts, que s'han consagrat a grans noms de la literatura catalana contemporània: *El jardí de la memòria* – Mercè Rodoreda (2008), *Entre l'herba i els núvols* – Màrius Torres (2009), *I amb guix escric el meu nom* – Maria-Mercè Marçal (Torregrossa, 2011), *Bestiolar i els animals de l'Arca* – Josep Vallverdú (2012) i, entre d'altres, *Radicalment Pedrolo (Aquesta nit tanquem)* – Manuel de Pedrolo (2014 i 2017). El seu darrer espectacle va ser *Lo preu de dormir tranquil* (2017), un recital teatralitzat en clau d'humor que ret homenatge a les companyies ambulants i la literatura de canya i cordill amb textos del cançoner popular i d'autors com ara Santiago Rusiñol, Pere Quart, Casimir Ribó, Manuel de Pedrolo, Jaume Subirana, Pau Riba, Enric Casasses i Ramon Solsona. Va ser programat com a cloenda del 4t Encontre d'Escriptors i Crítics a les Garrigues, el 7 d'octubre de 2017, a El Cogul, dedicat al teatre català actual (Broch, 2018).

Durant una hora de durada, els muntatges de petit format de Cassigalls combinen, de manera acurada i detallista, poesia, narrativa, música i teatre amb una escenografia austera i amb interpretacions musicals en directe. Cornudella mateix signa la dramaturgia dels espectacles i, com la resta de l'equip artístic, recita o interpreta els textos i canta les lletres.⁸ A més d'actuar a Juneda i a altres pobles de les Garrigues, la Noguera, el Segrià i fins i tot més enllà de les Terres de Ponent, ha dut els seus espectacles a Mollerussa, Linyola, Torregrossa, Ivars d'Urgell i El Palau d'Anglesola.

Finalment, Cornudella és autor de tres llibres, *Tocats pel teatre* (2007), *Retalls d'aniversari* (2012) i *Un pam de teatre* (2017), que recullen adaptacions teatrals per a joves d'autors de textos de procedència diversa: Aristòfanes, Santiago Rusiñol, Pere Calders, Isabel-Clara Simó, Gerard Vázquez, Sergi Belbel, Carles Alberola, Carles Capdevila o, entre d'altres, Jordi Faura. Els tres

volums commemoren els aniversaris del Taller de Teatre Lo Galliner de l'IES Lo Pla d'Urgell de Bellpuig, on es van muntar els textos editats: 15, 20 i 25 anys, respectivament. Els alumnes que han passat per aquest taller són tant de les comarques de l'Urgell com del Pla d'Urgell. Dirigit per Cornudella, Lo Galliner ha arribat a la vint-i-vuitena edició, malauradament escapçada per la pandèmia, amb lectures d'obres, representacions teatrals, intercanvis amb altres grups, assistència a representacions o participació en trobades de teatre de Secundària o mostres i festivals escènics d'arreu del país.⁹

3. ELS ESCRITORS DEL PLA: CONTINUÏTAT I NOUS VALORS

Durant la dècada 2010-2020 s'han publicat dos llibres pòstums de Maria Mercè Marçal. El primer, *El senyal de la pèrdua* (2014), revela el món íntim de l'escriptora durant un període breu de temps —els dos darrers anys de la seva vida (1996-1998)— i està format per dos grans blocs (més un apèndix que acull l'entrevista a Marçal que Jordi Muñoz publicava a *Illacrua* el febrer de 1997): d'una banda, un dietari que arrenca l'1 d'agost de 1996 amb les reflexions immediatament posteriors a la descoberta de la malaltia i que s'estronca pocs mesos abans de la mort; i, de l'altra, un epistolari mantingut del gener de 1996 al juliol de 1998, amb Jean-Paul Goujon, professor universitari i biògraf de Renée Vivien, a qui Marçal va dedicar la seva única novel·la. Ben diferent és *Contra la inèrcia. Textos polítics (1979-1980)* (2019), exponent imprescindible de la ideologia combativa de l'escriptora, en què s'apleguen els articles que va publicar a les revistes *A Nosa Terra*, setmanari independentista gallec, i a *Lluita*, òrgan del Partit Socialista d'Alliberament Nacional (PSAN). En els primers, hi feia el seguiment de la situació política dels Països Catalans, des de la Diada de 1979 fins al primer govern de Jordi Pujol; en els segons, en canvi, hi abordava la política feminista i l'alliberament nacional. També s'ha publicat una excel·lent biografia sobre la

⁸ Integren també l'equip de Cassigalls Dolors Aldomà, encarregada de l'expressió corporal; Àngel Sedó, responsable dels audiovisuals, la música i la part tècnica, i Miquel Torrent, que assumeix el disseny de l'espai escènic.

⁹ Cal tenir present que, als instituts de Secundària, la presència de la literatura dramàtica és més aviat testimonial en les lectures de l'ESO i el batxillerat, fonamentals per a la formació lectora dels adolescents. A l'IES La Serra de Mollerussa, per exemple, del 2010 al 2020, els estudiants de l'ESO han pogut conèixer *Aigües encantades*, de Joan Puig i Ferrer, i *Supertot*, de Josep Maria Benet i Jornet, mentre que els alumnes de l'assignatura Literatura catalana (comuna) de batxillerat han llegit *La filla del mar o Terra baixa*, d'Àngel Guimerà i *Berenàveu a les fosques*, de Josep M. Benet i Jornet. En les assignatures optatives del batxillerat —amb una ràtio molt més reduïda— les lectures han estat les següents: a Literatura catalana, les obres d'Àngel Guimerà (*Mar i cel*), Santiago Rusiñol (*L'alegria que passa*), Salvador Espriu (*Antígona*) i Joan Oliver (*Ball robot*); a Literatura Universal, tres grans clàssics: Sòfocles (*Èdip, rei i Antígona*), Molière (*El misantrop*) i Shakespeare (*Hamlet, Romeo i Julieta i Otel·lo*).

seva figura, *Maria Mercè Marçal. Una vida* (2017), de Lluïsa Julià, i destacats estudis sobre l'obra literària a càrrec de Laia Climent, Fina Llorca i Caterina Riba.¹⁰

Pel que fa als autors que en el nostre article esmentat del 2010 consideràvem com a canònics —Josep Borrell, en el terreny de la poesia, i Francesc Pascual i Joan Francesc Dalmau, en el de la narrativa— han continuat amb pas ferm la seva carrera literària. A aquests tres noms, hi podríem afegir els d'altres autors que ja s'havien donat a conèixer abans del 2010. Així ressenyem el nom de Montse Germà, autora de *Fotopoesia 2016. Viatge fotogràfic i poètic per la comarca catalana de les Garrigues* (2016): a la primera part ens descriu el paisatge de les Garrigues des de l'arribada de la primavera (amb el feinejar dels pagesos, les inclemències meteorològiques...), mentre que a la segona el passat adquireix el protagonisme (nuclis habitats, personatges històrics...). O el d'Anna Maria Freixes Badia que a *Dins la boira* (2014), un híbrid entre assaig i novel·la, reflexiona, de forma oberta i sense prejudicis, sobre la fina línia que separa la felicitat i la depressió de la societat actual. O el d'Antoni Coll Gilabert, que amb *El campanar d'Ivars: records i reflexions d'un periodista del Pla d'Urgell* (2018) ens fa present la seva infantesa durant la postguerra franquista. O, per últim, el de Magdalena Vilalta, que, després de tres novel·les que s'adscriuen a la literatura infantil i juvenil —*Història d'en Pau Saberut* (1992), *Viatge al planeta Venus* (1997) i *Aventura als temples d'Angkor* (2001)—, trenca el silenci editorial amb un relat històric, *El preu d'un plat amb sopes d'ous* (2018), Premi de la Vila de Puigcerdà, que s'allunya de la fantasia dels llibres anteriors. Un cas a part és el de Carles Porta amb una notable producció que, en bona part, segueix la línia iniciada amb una obra d'investigació com *Tor* (2005) i que ressenyarem més endavant.

El factor més destacat de la literatura pladurgellenca d'aquesta dècada ha estat, sens dubte, l'aparició de nous valors —en alguns casos les seves òpera prima, d'una inusual maduresa, han vist la llum al llindar de la cinquantena i, en algun cas, de la seixantena— tant en el camp de la poesia (Bernat Huguet, Jaume Suau) com en el de la narrativa (Helena Rufat, Josep M. Pagès). A aquests noms que, tal vegada, són els més remarcables, caldria apuntar-ne d'altres. Una sumària llista d'autors amb obra editada hauria d'incloure els de Jaume Balcells, autor del recull *El cercador de pigues i*

altres contes (2013), en què es detecta el rastre de Pere Calders, Quim Monzó i Sergi Pàmies; Francesc Balcells amb *Camí de la Baladruga* (2017), un recull de poemes prologat per Jordi Pàmias i dedicat a lloar els paisatges de la seva vila nadiua, Palau d'Anglesola, des d'una perspectiva que evidencia l'assimilació de la tradició popular catalana i, alhora, una profunda religiositat; Josep Salvia, autor de les novel·les sentimentals en castellà *Madreselva* (2016) i *Saudade* (2017); Ferran Blanch, que ha donat a conèixer el relat autobiogràfic *Mi gran viaje a los cuarenta* (2014) i la novel·la *Desmemorias de un pez en el desierto* (2015); Anton Not, que si bé encara no ha publicat cap poemari, excepte una plaqueta, *Alternativas futuras* (2001), en castellà, els seus textos es troben esparsos en revistes i antologies com *Bústia d'entrada. Missatges per a Màrius Torres. Els escriptors de Lleida al seu poeta* (2010) o *Versos per la llibertat* (2018); Llorenç Bonet amb un llibre singular, *Camp de terra* (2015), de caire biogràfic i memorialístic, en què recorre la seva trajectòria com a futbolista al mateix temps que retrata diversos personatges del futbol comarcal; Ana Bergua, que ha publicat dues novel·les juvenils: *L'àvia necessita petonets* (2010), en què el tema principal és la malaltia degenerativa de l'Alzheimer, i *Magdalenes amb problemes* (2012), sobre l'assetjament escolar; Ferran Grau amb *Dues cicatrius* (2014), basada en la història real del segrest de l'avió en què viatjava la mollerussenca Anna Lloret a mans de terroristes pakistanesos; i Magda Llobet, que s'estrena en el món literari amb *Soldrac* (2020), una novel·la que ens apropa a la malaltia de l'esclerosi múltiple.

Tot i que la comarca esdevé matèria literària en casos —com hem vist— excepcionals, darrerament s'han publicat dues novel·les en què el Pla d'Urgell es converteix en un espai central —o un dels més destacats— de la trama. D'una banda, Jaume Mateu Giralt ambienta *La jove de Pompeia* (2017) a l'època romana en els terrenys del Castell del Remei i ficcionalitza sobre el personatge real de Lucil·la Atília, primera propietària de l'indret. De l'altra, l'infatigable Jordi Sierra i Fabra situa part de l'acció de *Tu a Sants i jo a Mollerussa* (2018) a la capital pladurgellenca; s'hi narra, la setmana prèvia a l'1 d'octubre, una història d'amor entre dos protagonistes amb ideals polítics enfrontats (la noia de Sants, la Meritxell, és independentista a ultrança, mentre el jove mollerussenc, el Pau, és un fervent constitucionalista).

¹⁰ Es tracta dels treballs següents: Laia Climent, *Maria Mercè Marçal, veus entre les onades* (2013); Fina Llorca, *En nom de la mare. Maria Mercè Marçal reescriu la passió* (2013); i Caterina Riba, *Maria Mercè Marçal. L'escriptura permeable* (2014) i *Cos endins, desig i malaltia en l'obra de Maria Mercè Marçal* (2015).

4. LA POESIA: UN VENTALL DE PROPOSTES

Josep Borrell (Mollerussa, 1954), el poeta més “canònic” del Pla d’Urgell, ha donat a la impremta tres reculls durant la dècada 2010-2020. El títol del primer, *La mitja vida* (2012), que inclou composicions redactades entre 2005 i 2010, fa referència explícita a la maduresa vital que ha assolit el poeta mollerussenc, un fet que evidencia amb la reproducció, a l’inici del llibre, d’uns cèlebres versos procedents de *l’Infern* de Dante: “Nel mezzo del camin di nostra vita / mi ritrovai per una selva oscura”. La primera part, “El gust malva dels dies”, presenta els poemes de caire més reflexiu a partir de l’observació del món que l’envolta i de la pròpia experiència, seguint el model poètic encunyat per Gabriel Ferrater. La segona, “El groc intens del que queda per viure”, és l’altra cara de la moneda, ja que ens trobem davant d’un grapat de poemes que expressen la joia envers l’existència i que el color escollit en el títol, propi de la felicitat, del sol i de l’or, ho corrobora. Una vegada el poeta ha acceptat la maduresa, el que resta és gaudir de la vida i mirar el futur sense cap mena de recança. *Aigua, ànima* (2017), el segon aplec, un dels volums més llargs que ha escrit Borrell, està integrat per una quarantena de poemes en què evoca i reconstrueix uns mons que se li escapen. La primera part del volum, més narrativa, se centra en la infantesa i en l’adolescència de l’autor, mentre que en la segona, més simbòlica, ens apropa a l’adult que està a punt d’entrar en la vellesa. Per a Eduard Batlle (2018: 20), el poemari “és la síntesi que Josep Borrell ha dut a terme i que conté de forma condensada els aspectes essencials de la seva poesia. És l’acceptació de la condició humana amb totes les contradiccions”. *Desmesura d’amor* (2019), el darrer recull publicat, representa una continuïtat respecte a la producció anterior: el gust per la natura —l’espai de l’amor—, la sensualitat de l’experiència i el marcat to crepuscular amb citacions d’Ausias March, Rosa Leveroni, Pablo Neruda o Carles Riba, entre d’altres. Borrell, per tot plegat, ens ofereix un model de poesia en què, a partir d’una anècdota, ateny una gran importància l’anàlisi moral i la reflexió, i que integra, amb saviesa, tot allò que té d’excel·lent una tradició literària de més de dos mil anys.

Ben distint és el cas de Joan Francesc Dalmau (Miralcamp, 1968). Han hagut de passar disset anys des de la publicació de *Només respiren* (2000) perquè l’autor donés a conèixer un nou recull, *La malícia dels mots* (2017). A l’endemig, el conreu de la narrativa amb la novel·la *La pell dels altres* (2007) com a fita

més rellevant. Estructuralment, el poemari presenta una disposició calculada dels materials, que es complementen amb unes magnífiques il·lustracions de l’artista mollerussenca Ester Gasol, i un suggestiu vídeo-poema, accessible a través d’un codi QR, del cineasta Jordi Giribet Torrelles: un poema inicial, cinc seccions, i una composició que funciona a manera d’epíleg. A la primera secció, “Figurants”, Dalmau proposa el retrat de diversos individus (“El faquir”, “El caminant”, “L’arlequí”...) que no deixen de ser desdoblaments del mateix autor per tal de poder interpel·lar-se. “Realitats i presagis” és el títol de la segona i se centra en experiències personals, de vegades ben difícils de superar (com “Sala d’espera”, ambientada en un hospital); d’altres, en canvi, lligades a la intimitat (a “Les cinc i vint-i-quatre” exposa l’amor cap a un infant de pocs mesos). L’amor és l’eix vertebrador de la secció “L’esvoranc”, un conjunt de poemes en què es descabdella un procés d’enamorament, ple de passió i de riscos, però alhora de tendresa. Altrament, la quarta, “Hedonisme i circumstàncies”, és construïda amb poemes que contenen un joc d’oposicions: voler i poder, veritat i desig, viure o dormir. Dalmau és un autor que s’identifica amb la seva comarca nadiua i li dedica la darrera secció, “Planeta Pla”, per la qual hi desfilen records d’infantesa (“Havent dinat”, “Metzina”), la pèrdua de la innocència infantil (“Ídols”), el paisatge canviant en el decurs dels anys (“Planeta Pla”) o les experiències que modifiquen —i donen maduresa— a una persona (“Ingredients”).

Bernat Huguet (Golmés, 1963) és un dels autors que s’ha incorporat aquesta dècada al panorama de la poesia pladurgellenca. Els dos reculls publicats destaquen per la seva unitat temàtica: *Bosc endins* (2013), al voltant de la micologia, i *El majordom d’Eugeni d’Ors* (2019), sobre el fet poètic. Així, els seixanta-set poemes que componen *Bosc endins* ens dibuixen un recorregut temporal amb el motiu del bolet com a centre: la tempesta inicial, el naixement, les situacions per què travessa un boletaire al bosc, o la seva tipologia (molleric, bolet de xop, apagallums, rovelló, reig bord, trompetes, pebràs, fredolics...) i usos (menjars, conserves...). Per últim, cal assenyalar que es tracta d’un poemari gens folklòric, no a la manera d’una estampeta costumista, idealitzada i nostàlgica, més pròpia del segle XIX, sinó que destaca per la seva decidida modernitat. Al seu torn, *El majordom d’Eugeni d’Ors* està dedicat a reflexionar sobre la poesia i els aspectes que s’hi relacionen. El contingut del llibre (80 poemes breus) està dividit en tres parts: “Tot esperant les òlibes”, “El vol de l’òliba” i “Més enllà de la volada de les òlibes”. Cadascuna correspon a un

aspecte diferent de la creació poètica: la primera, els preliminars que envolten la construcció d'un poema; la segona, la seva —no sempre fàcil— escriptura; la tercera, el que resta després d'haver-lo creat. El motiu recurrent de les òlibes evidencia el bagatge cultural de l'autor: des de l'antiguitat són aus que s'han associat a la reflexió, a la saviesa, a l'espiritualitat i a la solitud; uns trets relacionats, inequívocament, amb el món de la poesia. Un aspecte que convé ressaltar del llibre és la seva intertextualitat —de fet, podria funcionar com un curs de literatura catalana—, en tant que hi trobem referents a poetes —clàssics— a qui Huguet ret homenatge en els seus versos: J.V. Foix, Josep Carner, Gabriel Ferrater, Salvador Espriu, Narcís Comadira, Miquel Martí i Pol o Joan Salvat-Papasseit.

Jaume Suau (Mollerussa, 1958) és l'altre nom que cal destacar de les noves fornades de la poesia pladurgellenca. *Plural imperfecte* (2018) és un cant a fruir de les petites coses de la vida de manera profunda i reflexiva. Constituint amb el temps com a element vertebrador, s'organitza a partir de dos eixos: per un costat, el vincle amb la mare, a qui dedica el volum, i la manca de comunicació arran de la malaltia fins a la desaparició física; per l'altre, la visió de l'hort —l'espai d'evocació i de vivències compartides— durant les diferents estacions de l'any, des del despertar primaveral de la natura fins a la letargia de l'hivern. I, òbviament, el paisatge del Canal d'Urgell, que ens connecta amb un món perdut, el de la infantesa i la joventut. El títol del segon recull, *Ulls de cugula* (2021), parteix d'una tradició popular que connotava el substantiu "cugula" de menyspreu i mal auguri: quan el patriarca familiar s'assabentava que una dona havia donat a llum una nena, la qualificava amb aquest mot, atès que considerava que, a diferència dels homes, les dones no servien per al treball al camp. Els poemes breus amb què s'estructura el llibre serveixen Suau per a tractar temes intemporals com la soledat, el dolor, el passat, la infantesa, el pas del temps o la presència de la mort sempre amb un paisatge omnipresent —el del Canal d'Urgell— i el pas de les estacions de l'any com a teló de fons.

5. LA NARRATIVA: ENTRE LA FICCIÓ I LA REALITAT

Francesc Pascual (Castellnou de Seana, 1934) ha continuat des del 2010 "ampliant aquesta gran narració sobre el Pla d'Urgell que va iniciar ja fa més d'un parell de dècades" (Huguet, 2013: 108). *La raó trobada* (2010) és una novel·la epistolar en què el

protagonista, Víctor, decideix explicar a Bet, la filla del seu millor amic, els fets que el van conduir a un sanatori mental, que s'esdevenen, amb una datació imprecisa, al llarg de la dictadura i dels inicis de la mal anomenada transició democràtica. La idea principal del text és mostrar l'enfrontament entre Víctor, amb una especial sensibilitat religiosa, i els jerarques d'una església catòlica intel·lectualment encarcerada i tancada a la modernitat. Amb *Camp de concentració. Bolero* (2013), una barreja de reflexió sociològica i de melodrama, l'escriptor segueix treballant amb la realitat més propera, la gent de la seva vila nadiua de la segona meitat del segle XX. Pascual, com havia fet a *Perfum d'alfàbrega* (2004), torna a centrar l'obra en una dona, la Perpètua. A partir d'aquí retrobem una història que ja coneixem d'altres novel·les seves: la tensa convivència entre els sogres i la jove que entra a la nova casa; la descripció de les relacions de poder en els vincles familiars; l'arribada dels fills; els estudis d'unes noves generacions rurals que tenen accés per primer cop a la història a un ensenyament universitari; les malalties; les morts sobtades; la insensibilitat del clergat davant dels veritables problemes personals... I un nou element, l'emigració a Barcelona, a la porteria d'un bloc de pisos, com s'esdevenia a la mítica *Pedra de tartera* (1985), de Maria Barbal.

Una casa amb teulada (2014) és una obra plena de pessimisme sobre la condició humana. Aquesta visió no recau únicament sobre les persones sinó també damunt de les institucions: l'ajuntament, l'asil... Com en altres obres, Pascual, per emfasitzar aquesta maldat ambiental, crea un parell d'homes bons, el Quim i el Cinto, que s'enfronten a la corrupció de l'entorn. Ambdós lluitaran infructuosament per evitar una solitud a la qual estan condemnats i només l'amistat els en redimirà encara que sigui parcialment. Cal remarcar que a mitja novel·la la història fa un gir brusc i del món rural pladurgellenc passem al món celestial. I és aquí on ens trobem amb una altra de les línies temàtiques de Pascual que doten la seva narrativa d'una estranya originalitat: la literatura religiosa; l'autor es transmuta en un teòleg sense pretensions filosòfiques profundes, però amb les idees molt clares.

La primavera que ve (2016) és una novel·la singular en la producció de Pascual ja que, per primera vegada, s'allunya dels escenaris del Pla d'Urgell —només hi ha algunes escenes ambientades al Castell del Remei o als Arcs— per a focalitzar l'acció a la ciutat de Barcelona: hi retrata vuit dones que lluiten per la igualtat de drets en el treball, amb especial preferència per Lena, una jove ambiciosa que pagarà un preu molt alt per assolir l'èxit a la seva feina. En contrapartida, *El*

silenci de l'aigua (2018), la darrera novel·la de l'autor, entronca cronològicament amb un dels seus textos més celebrats, *El clot de l'aigua* (2002): s'hi narra la història d'una família pagesa des dels anys posteriors a la construcció del Canal d'Urgell, a les acaballes del segle XIX, fins al 1950 amb la dessecació de l'Estany d'Ivars i Vila-sana, que hi posa el punt i final. Per tal de donar veracitat al que hi explica, Pascual insereix a la trama episodis històrics: la presència del paludisme a les aigües de la comarca, la independència d'Utxafava respecte a Castellnou de Seana o les conseqüències de la Guerra d'Espanya amb la subsegüent repressió franquista i l'exili a França d'alguns dels personatges.

Potser l'autor pladurgellenc d'aquesta dècada més reconegut per la crítica ha estat Carles Porta (Vila-sana, 1963). La seva obra narrativa es bifurca en dues línies: una de més periodística, amb Truman Capote com a mestre de cerimònies, i que segueix l'estela de *Tor* (2005), òpera prima, un èxit de crítica i de vendes; l'altra, més lligada a la ficció. Pel que fa al primer vessant, destaca *Fago* (2012), sobre l'assassinat de l'alcalde d'aquest petit poble aragonès; Porta, més que en la investigació sobre les causes del crim, s'interessa per la personalitat del presumpte assassí, Santiago Mainar, amb qui establirà un vincle afectiu. Semblantment, a *Li deien pare* (2016), basada en un cas real esdevingut a Casteldans, un poble de les Garrigues, ens mostra els claroscurs de David Donet, el protagonista, a partir de quatre narradors amb opinions contraposades: en ell es barregen l'home afable, altruista i professional amb el pederasta. Ara bé, l'autor no el presenta com un subjecte capaç de satisfer només els instints primaris, sinó que "en molts moments som més a prop de veure-hi un personatge fràgil, fins i tot generós, de qui no sabem mai si es tracta d'un dimoni fent carantoines d'àngel o d'un àngel esgarrapant com un dimoni" (Huguet, 2017: 159). *Crim*s (2020) és la darrera incursió de l'escriptor de Vila-sana en el món de la crònica negra i neix del programa radiofònic homònim que s'emet a Catalunya Ràdio.

El vessant de l'obra de Porta més abocat a la ficció s'inicia amb la novel·la *El club dels perfectes* (2010), guanyadora del premi Pere Quart d'humor i sàtira; de títol irònic, hi converteix en literatura l'estada d'una setmana en un balneari de Sant Feliu de Guíxols amb el seu oncle. *El dia que vaig marxar* (2018) és, en canvi, un intent d'acostar-se a la literatura juvenil. Amb ecos d'*El vigilant en el camp de sègol*, de J. D. Salinger, Porta ens apropa al tema del suïcidi juvenil a través del narrador, Lolo, un noi de pares divorciats que viu en una ciutat, Lleida —que esdevé en el relat un personatge més— i

de qui s'exposa el seu darrer dia de vida.

Un altre dels noms que ha irromput amb força en el panorama de la narrativa pladurgellenca és el d'Helena Rufat (Torrelameu, 1967). *Una història d'amor* (2012), la seva primera novel·la, parteix d'una notícia apareguda als mitjans de comunicació: el trasllat d'una família amb fills a un poble rural, Torsal, per evitar que tanqui l'escola. Un indret que, versemblantment, seria la vila de la Noguera on va néixer l'autora. El cert és que l'ambient d'un poble petit —i també opressiu— es troba molt ben reflectit en el text. La història que s'hi exposa, sintètica i d'un marcat caire realista, es focalitza en dos personatges que són els que portaran el pes del relat i que representen dos mons, l'urbà i el rural, antitètics i en crisi: d'una banda, Teresa, una mare soltera amb dos fills, maltractada per la família, i amb greus problemes econòmics, i, de l'altra, Benet Riera, el mossèn del poble, afectat per una malaltia irreversible. Entre ells s'iniciarà una relació d'amistat, de gratitud, de sinceritat, d'interès, d'amor (com s'afirma en el títol) però no d'aquell amor romàntic, sentimental, embafador, digne de la pitjor novel·la rosa. *Tardes de bar* (2019), la segona incursió novel·lística, se ceneix a la història sentimental d'una dona atrapada per una crisi existencial, moral i eròtica als cinquanta anys. Rufat hi substitueix el to poètic i nostàlgic de la història anterior per una mirada més irònica i maliciosa. Dividida en tres parts (o actes com l'autora les qualifica), ens brinda també el retrat d'un determinat moment històric, gràcies al recorregut pels anys de l'adolescència i la maduresa de la protagonista, des de la dècada dels vuitanta fins a l'actualitat. Darrerament, Rufat ha explorat el terreny de la poesia amb notable encert gràcies al llibre *Les certeses*, amb què ha obtingut el Premi Nit de poesia al carrer de l'Ametlla de Mar, publicada el 2021.

El darrer nom a què ens aproparem és el de Josep M. Pagès (el Poal, 1976). El 2016 va guanyar amb *Blat* el premi Just M. Casero de Girona. Es tracta d'una novel·la curta, enigmàtica, formada per dues línies narratives, que es van intercalant, i que es desenvolupen en dos espais i dos temps. A la primera, a través d'un narrador intern, un personatge anònim que intenta escapar seguint la pista d'algú, s'evocuen episodis de la vida dels germans Torres, el poeta, Màrius, i el polític, Víctor, amb el record de la Lleida republicana, els Fets d'Octubre, la guerra i la revolució del 1936-1939 i l'exili posterior com a rerefons. Aquesta dimensió, diguem-ne mítica, té el seu contrapunt en la història de Tomàs, un tipògraf solitari, que es mou entre el present i la realitat. Hi és exposada mitjançant un narrador extern, però de caràcter força subjectiu. L'enllaç amb la

primera història consisteix en el manuscrit del dietari de Víctor Torres que Tomàs passa a net a la feina. Martí March Massós (2016: 114) a la ressenya publicada a la revista *Els Marges* sentenciava: "Josep M. Pagès té fusta d'escriptor [...], esperem que segueixi publicant altres històries tan suggeridores i ben escrites com aquesta".¹¹

6. LA LITERATURA DRAMÀTICA: UN TERRENY GAIREBÉ ERM

La manca d'una xarxa teatral articulada i d'una mínima infraestructura escènica, com també l'absència d'una tradició en el gènere, han fet que la literatura dramàtica sigui pràcticament inexistència a la comarca (Camps & Foguet, 2010: 20). Tret de Joan Francesc Dalmau, que ha donat a conèixer *El retrovisor* (2011, 12è premi de teatre La Carrova el 2009), durant aquesta darrera dècada no s'ha publicat cap més text teatral d'autoria pladurgellenca.¹² El mateix Jaume Jovells, conegut com a director d'escena i actor, manté la seva

escriptura teatral més recent en els llimbs de l'inèdit.¹³ I és molt probable que el seu cas no sigui l'únic, però de moment les noves veus de la dramàtica del Pla sembla que romanguin mudes i no hagin sortit a la llum.

El retrovisor comença amb la trobada fortuïta entre dos amics d'adolescència, Lluís i Eladi, en la sala d'espera d'una estació d'autobusos. A la ratlla dels cinquanta anys, Lluís es presenta com un triomfador, que s'adapta als canvis de la vida adulta amb facilitat; Eladi, en canvi, recorda amb nostàlgia els anys viscuts a l'institut, quan eren joves rebels i no havien d'assumir responsabilitats. L'idealisme melangiós d'Eladi contrasta amb el pragmatisme resolut de Lluís. Tots dos s'han dedicat a fer de comercials i tots dos han arribat a l'equador amb el desencís de saber que no és el tipus de vida que havien somniat de joves. Tanmateix, Eladi ha naufragat en l'àmbit privat i professional, perquè es resisteix a abandonar els ideals de joventut, mentre que Lluís defensa la necessitat d'adaptar-se, sense contemplacions, als nous temps.

La retrobada entre tots dos evidencia dues maneres

¹¹ Val a dir que Pagès havia publicat el 2012 a Cossetània *L'habitació de les mans*, amb què va guanyar el X Premi de narrativa curta Mn. Romà Comamala.

¹² Un dels textos escènicaament més ambiciosos i complexos de Dalmau és *En angle mort* (2010), una adaptació inèdita de la novel·la *La pell dels altres* (2007) —originàriament duia el títol d'*Inèrcia*, però en estrenar-se l'obra homònima de Marina Paytubí el 2008, va haver de rebatejar-la. Darrere l'aparença d'un drama policíac, inspirat en la teoria del *serial killer* de Robert Ressler, s'hi amaga una reflexió general sobre la naturalesa del mal, que nia en societats competitives i darwinistes com la contemporània, capaces de generar psicopatologies monstruoses en les persones més insospitades. Més en concret, l'obra exposa la dificultat de posar-se en la pell dels familiars dels assassins, perquè la inèrcia social ens duu a mostrar empatia amb les víctimes i el seu *entourage*. Hi apareix també un personatge, Ribera, que és un "ensinistrador de venedors" sense escrúpols, disposat a vendre's l'ànima al diable per fer un bon negoci i a magnificar els errors dels altres per anorrear-los, com Lluís d'*El retrovisor*. Dues peces breus, encara inèdites, completen l'obra teatral que Dalmau ha escrit fins ara: *L'insomne* (2011, accésit al IV premi Teatre Breu Inicia't de Badalona), i *La tria* (2017). *L'insomne* entrellaça els somnis desconcertants d'Ernest, basats en malentesos freudians, jocs de paraules o despropòsits absurds. El pretext de les nits d'insomni del protagonista permet de relligar diversos esquetxos humorístics, un punt satírics, sense gaire il·lació interna. Al seu torn, *La tria* és una paròdia metateatral sobre les entrevistes de treball, en què les empreses seleccionen el millor candidat amb criteris de molta exigència i a canvi de poc sou. De ressonàncies tarantinesques, el comportament psicòtic de Lot, que assumeix el rol d'entrevistador, posa entre les cordes Romagosa, un executiu que és objecte d'una venjança aparentment macabra. Val a dir que Dalmau signa també el guió del curtmetratge *Crisi* (Film-tònics, 2010), dirigit per Jordi Giribet Torrelles i interpretat per Ivan Ensenyat (Cambrer), Fermí Riba (Fermí) i Jordi Pedrós (Pau). El text és el darrer dels "somniais" —i el més reeixit— de *L'insomne*. Ambientat en un bar d'un polígon mig abandonat, en què el cambrer es desespera per la manca de clientela, Pau hi convoca Fermí per parlar-li de tu a tu d'un tema espinós que no vol tractar a l'oficina. El diàleg juga amb la intriga de saber qui és l'empresari i qui és el treballador, qui acomiada a qui i les raons de cadascú. Tot i el seu to humorístic, s'hi endevina com a rerefons la greu crisi econòmica del 2008 i les conseqüències nefastes per a les empreses més modestes. El curt es va presentar en la jornada Crisi i Utopia, que va tenir lloc a Castellserà, el 25 de setembre de 2010. En aquesta mateixa jornada, com a cantautor, Dalmau va oferir un "Informal Carajillo Concert".

¹³ Jovells és coautor, amb Carme Barberà i Josep Massagué, de *Contes a la vora del foc*, que la companyia U de Cuc va estrenar, sota la direcció de Francesc Alborch, al Teatre Romea de Barcelona el 1978, i autor de *La rondalla de l'armari* (1998), estrenada per la companyia Teatre Estable de Ponent, el 5 de desembre de 1998 a la Sala Teatre de Butxaca de Mollerussa. A més de ser *l'alma mater* de la companyia Teatre de Butxaca (creada el 1986, cf. Foguet 2019), Jovells va impartir, entre 1987 i 1999, una assignatura optativa de teatre per als alumnes de tercer de BUP de l'Institut Terres

antagòniques d'afrontar la vida, de concebre les relacions de parella o el valor de la feina. En un pol, Lluís, hedonista i conservador, que aspira a treure el màxim profit de tot i de tothom per viure còmodament, encara que sigui a costa de la doble moral. En l'altre, Eladi, introspectiu i auster, que ha renunciat als luxes i ha decidit mantenir uns mínims per sobreviure, sense presses ni responsabilitats. L'esforç d'Eladi per mantenir-se íntegre se'n va en orris quan una suma de fets, que al capdavant no són tan greus com ell pretén, li fa trontollar l'edifici ètic que s'ha bastit amb un excés de rigor. Al final, tots dos amics s'enfronten en una àgora pública —que recorda *Un enemic del poble*, d'Henrik Ibsen— perquè Eladi vol defensar un tercer seguint l'ètica de la solidaritat que professa, però el seu amic Lluís no té cap escrúpol a l'hora d'utilitzar les males armes per vèncer-lo.

El duel verbal entre tots dos gira al voltant d'una temàtica ètico-existencial que s'avé amb la metàfora del retrovisor —en el doble sentit: de mirada enrere, cap al passat, i de “prova del delictes” de les contradiccions d'Eladi— que dona nom a l'obra: les enormes dificultats que suposa mantenir, al peu de la lletra, la integritat personal en un món materialista, competitiu i insolidari que, a tort i a dret, exigeix renúncies i claudicacions, que practica el cinisme com a arma defensiva i que penalitza els qui van contra corrent o tenen massa escrúpols ètics. Això no obstant, com apunta Josep Camps (2012: 111), “Dalmau va més enllà del que podria ésser un simple retrat generacional, ben amarat de nostàlgia, i hi introdueix un altre tema: la destrucció de la integritat d'una persona”. Coherent amb les seves conviccions darwinistes, Lluís derrota Eladi amb el cop baix de

magnificar de manera despietada les seves errades.

Molt discursiva, *El retrovisor* es recrea en els diàlegs en una acció morosa que aprofundeix en la dialèctica entre dues actituds i comportaments oposats i, també internament, contradictoris, que encarnen Eladi i Lluís. Una gradació acurada de llum i penombra evoca la multiplicitat d'espais —exterior i interior— on té lloc l'acció a fi de garantir-ne l'efecte de continuïtat i profunditat, i també per fer un salt al passat amb el Venedor Vell, present en la memòria de Lluís. Escènica, l'aparició d'aquest personatge, que fa pensar en *La mort d'un viatjant* d'Arthur Miller, obre “una finestra al passat” i projecta en el futur de Lluís una opció de vida basada en el sentit pràctic i la “lleugeresa moral” (Dalmau, 2011: 38 i 43). La lliçó del Venedor guiarà el comportament de Lluís fins al darrer moment. De res serveix que Eladi enarbori la bandera de la integritat en un món en què qualsevol feblesa pot anar contra un mateix i desarmar les millors intencions.

7. EPÍLEG: UN PANORAMA, MALGRAT TOT, ESPERANÇADOR

Al cap d'una dècada, les mancances del sistema literari del Pla d'Urgell que observàvem el 2010 i les propostes que fèiem per contrarestar-les continuen essent vàlides. Més i tot: són més vàlides que mai, després que una pandèmia tan letal com la que vivim hagi fet aflorar la necessitat de la cultura i de la literatura com a aliments de l'esperit. En deu anys, malgrat les circumstàncies més aviat adverses, una comarca tan poc literària com la nostra ha aconseguit

de Ponent de Mollerussa. Hi va escenificar *La Setmana Tràgica*, de Lluís Pasqual; *El somni de Bagdad*, de Josep M. Benet i Jornet; *Gente bien* i *Els Jocs Florals de Canprosa*, de Santiago Rusiñol; *Aigües encantades*, de Joan Puig i Ferrer; *Terror i misèria del Tercer Reich*, de Bertolt Brecht; *Militància*, un muntatge sobre el masclisme, el feminisme, l'homosexualitat i la SIDA, amb textos de Rainer Fassbinder (*Les llàgrimes amargues de Petra von Kant*), Puig i Ferrer (*Aigües encantades*), Maurice Yent (*Els lleons de sorra*), Manuel de Pedrolo (*D'ara a demà*) i Larry Kramer (*Un cor normal*), que jugava amb músiques i estètiques diverses a partir d'imatges de la història de l'art, i *Paraules. Antologia del Club dels Poetes Morts*, entre d'altres. Darrerament, mentre participava en els cursos d'escriptura teatral de la Sala Beckett, ha escrit diverses peces curtes que semblen més aviat exercicis a la recerca d'un d'estil: *Cambra frigorífica* (2016), *Carnisseria* (2017), *Sorolls, veus i cintes de casset* (2019), *L'hora de la pausa* (2020) i *Determinació* (2020) —aquestes dues darreres escrites durant la pandèmia de la Covid-19. En termes generals, són textos pensats per al petit format, amb pocs personatges i espais de traç naturalista. Des de les didascàlies es té molta cura en l'impacte visual de les escenes i el llenguatge realista dels diàlegs. Més enllà de les anècdotes concretes, les temàtiques de les obres versen sobre l'explotació laboral, la violència exercida sobre els migrants, el tabú de les relacions homosexuals, el daltabaix provocat per la crisi sanitària del 2020 o el dret a l'eutanàsia com a tria vital. Amb un deix de truculència i de trencament de motlles morals, s'hi posa èmfasi en el sadisme dels vincles humans i en la força abassegadora del sexe. El darrer text que ha escrit s'intitula *Perdre el personatge* (2020) i s'inspira en la pintura *Nit interior* (2016), de Warren Chang: un home i una dona, despallats al llit, es llancen retrets mutus que revelen profundes desavinences íntimes de parella, agreujades pel confinament per causa de la pandèmia. El fet que tots dos es dediquin al teatre —com a actriu i com a professor i director d'escena— permet remetre irònicament a *Romeo i Julieta* de William Shakespeare i al ludir a les dificultats i rivalitats inherents a la professió.

consolidar una nòmina d'escriptors i escriptores que permeten ser optimistes de cara al futur. Al costat dels premis literaris oficials que perduren, importants per la feina de reconeixement d'autors i obres, per bé que tenen una dinàmica pròpia i autosuficient, amb poca incidència real sobre el territori, i acomboiats per projectes dinamitzadors de la cultura, les lletres i el teatre en particular com els que emprèn, de manera imaginativa, Teatre de Butxaca, el més destacable d'aquesta dècada és, sens dubte, la continuïtat d'escriptors consagrats (Pascual, Borrell, Dalmau) i l'eclosió de noves veus (Porta, Rufat, Huguet, Suau, Pagès) que abracen tots els gèneres i una notable varietat d'estils. Un fenomen inaudit com aquest fa esperar que, per primer cop en la seva història, el Pla d'Urgell comenci a treure el cap —amb penes i treballs, però amb nivells de qualitat homologables— en el panorama bigarrat de la literatura catalana contemporània.

BIBLIOGRAFIA CITADA

BATLLE, E. (2018): Eduard Batlle, La poètica dialèctica de Josep Borrell: d'*Un adulat desig* a *Aigua, ànima*. *Mascañà*, 9, 17-21.

BROCH, A. (2018): Àlex Broch, Joan Cornudella i Francesc Foguet (ed.), *Teatre català avui 2000-2017*, Juneda, Fonoll.

CAMPS, J. (2012): Josep Camps i Arbós, Joan Francesc Dalmau, *El retrovisor*, *Mascañà*, 3, 111-112.

CAMPS ARBÓS, J. / FOGUET I BOREU, F. (2010): Josep Camps Arbós / Francesc Foguet i Boreu, *Cartografia, cànon i patrimoni literaris al Pla d'Urgell*. *Mascañà*, 1, 17-30.

DALMAU, J. F. (2011): Joan Francesc Dalmau, *El retrovisor*, Valls, Cossetània.

FOGUET, F. (2016): Francesc Foguet i Boreu, *El sentit (íntim i col·lectiu) del teatre*, *Mascañà*, 7, 157-163.

FOGUET, F. (2019): Francesc Foguet i Boreu, *Una bona saó teatral*, a Roger Pou Llavina, *Desgana*, i Eva Moreno Bosch, *Absències*, Lleida, Pagès, 125-136.

HUGUET, B. (2013): Bernat Huguet, Francesc Pascual. *Camp de concentració. Bolero*. *Mascañà*, 3, 108-109.

HUGUET, B. (2017): Bernat Huguet, Carles Porta. *Li deien pare*. *Mascañà*, 8, 159-160.

MARCH MASSÓS, M. (2016): Martí March Massó, Josep M. Pagès. *Blat. Els Marges*, 110, 112-114.

POU & MORENO (2019): Roger Pou Llavina, *Desgana*, i Eva Moreno Bosch, *Absències*, Lleida, Pagès.

Graella 1. Relació, per gèneres, dels títols publicats per escriptors i escriptores del Pla d'Urgell entre 2010 i 2020.

Poesia	<p>Francesc Balcells, <i>Camí de la Baladruga</i> (2017)</p> <p>Josep Borrell, <i>La mitja vida</i> (2012), <i>Aigua, ànima</i> (2017) i <i>Desmesura d'amor</i> (2020)</p> <p>Joan Francesc Dalmau, <i>La malícia dels mots</i> (2016)</p> <p>Montse Germà, <i>Fotopoesia 2016. Viatge fotogràfic i poètic per la comarca catalana de les Garrigues</i> (2016)</p> <p>Bernat Huguet, <i>Bosc endins</i> (2013) i <i>El majordom d'Eugeni d'Ors</i> (2019)</p> <p>Jaume Suau, <i>Plural imperfecte</i> (2018) i <i>Ulls de cugula</i> (2020)</p>
Narrativa	<p>Jaume Balcells, <i>El caçador de pigues i altres contes</i> (2013)</p> <p>Ana Bergua, <i>L'àvia necessita petonets</i> (2010) i <i>Magdalenes amb problemes</i> (2012)</p> <p>Ferran Blanch, <i>Desmemorias de un pez en el desierto</i> (2015)</p> <p>Anna M. Freixas, <i>Dins la boira</i> (2014)</p> <p>Ferran Grau, <i>Dues cicatrius</i> (2014)</p> <p>Magda Llobet, <i>Soldrac</i> (2020)</p> <p>Josep M. Pagès, <i>Blat</i> (2016)</p> <p>Francesc Pascual, <i>La raó trobada</i> (2010), <i>Camp de concentració. Bolero</i> (2013), <i>Una casa amb teulada</i> (2014), <i>La primavera que ve</i> (2016) i <i>El silenci de l'aigua</i> (2018)</p> <p>Carles Porta, <i>El club dels perfectes</i> (2010), <i>Fago</i> (2012), <i>Li deien pare</i> (2016), <i>El dia que vaig marxar</i> (2017) i <i>Crims</i> (2020)</p> <p>Helena Rufat, <i>Una història d'amor</i> (2012) i <i>Tardes de bar</i> (2019)</p> <p>Josep Salvia, <i>Madreselva</i> (2016) i <i>Saudade</i> (2017)</p> <p>Magdalena Vilalta, <i>El preu d'un plat amb sopes d'ous</i> (2018)</p>
Memorialística	<p>Ferran Blanch, <i>Mi gran viaje a los 40</i> (2014)</p> <p>Llorenç Bonet, <i>Camp de terra</i> (2015)</p> <p>Antoni Coll Gilabert, <i>El campanar d'Ivars: records i reflexions d'un periodista del Pla d'Urgell</i> (2018)</p> <p>Maria-Mercè Marçal, <i>El senyal de la pèrdua</i> (2014)</p>
Teatre	<p>Joan Francesc Dalmau, <i>El retrovisor</i> (2011)</p>
Assaig ¹⁴	<p>Josep Camps / Francesc Foguet (edició) i Marta Benavides (fotografies), <i>El Pla d'Urgell: memòria i paisatge</i> (2013)</p> <p>Maria-Mercè Marçal, <i>Contra la inèrcia. Textos polítics (1979-1980)</i> (2019)</p> <p>Carles Porta, <i>L'amic president</i> (2016)</p> <p>Sebastià Serrano, <i>Elogi de la passió pura</i> (2010), <i>L'actitud positiva</i> (2012) i <i>De l'amor, la mentida i la persuasió</i> (2013)</p> <p>Joan Solà, <i>L'última lliçó. Parlaments polítics i acadèmics</i> (2011)</p> <p>Marta Vilalta, <i>La centralitat, en joc</i> (2018)</p>

¹⁴ Per qüestions d'espai, deixem de banda el gènere de l'assaig —molt més integrat en la literatura d'àmbit nacional—, que tractarem en un proper article.

Graella 2. Programació completa del festival Cua d'Estiu entre els anys 2012 i 2018.

2012	<p>Tres Tango / versions amb piano (David Pradas), violí (Sílvia Rufach) i violoncel (Ester Rojo)</p> <p><i>Lluna d'estiu</i>, de Jordi Pàmias / Teatre de Butxaca, música i poesia</p> <p><i>La missa de Sant Ximplí</i>, de Josep Massagué / Teatre de Butxaca, titelles i ombres</p> <p>Reverside, blues band</p>
2013	<p>Pep Gimeno "Botifarra", cançó popular i d'arrel del País Valencià</p> <p><i>Dansa per a una nit d'estiu</i> / Companyia de dansa Montse Miret</p> <p><i>He mirat aquesta terra</i>, espectacle amb poemes de Salvador Espriu / Teatre de Butxaca i La Gata Roja</p> <p><i>Romanços de fil i canya</i>, cançó popular i d'arrel / Krregades de Romanços</p> <p><i>El setge de Lleida 1707</i>, espectacle concert / Quartana</p> <p><i>Vet aquí que una vegada...</i>, espectacle de titelles i d'objectes per a tots els públics / Teatre de Butxaca</p> <p><i>Fingerlight</i>, espectacles amb malabars de llum i foc / Improvisto's Krusty</p> <p><i>Arrels i memòria Fondarella</i>, concert participatiu ple d'imatges pel record / Adesiara</p>
2014	<p><i>Paraula de dona</i> / Mercè Aránega</p> <p><i>Insectum</i>, concert / David Pradas</p> <p><i>Femení plural</i> / Crisi Perpètua</p> <p>Fustegueres, cançó d'autor</p> <p><i>Un viatge de contes</i> / Campi qui Pugui</p> <p><i>Joc de dames</i> / Asdorus-Teatre</p> <p><i>La maleta de la cupletista</i> / Teatre de Butxaca i La Gata Roja</p> <p>Windsey Lips, pop íntim</p> <p>Heura Gaya, veu, i Blai Casals, acordió, música d'arrel</p> <p><i>Memòria, teatre i cançons d'abans i després de la guerra</i> / Teatre de Butxaca i La Gata Roja</p> <p><i>Traps</i> / Efímer</p>
2015	<p><i>Improvisacions al porxo</i> / Col·lectiu Free't, performance interdisciplinària de soundpainting</p> <p><i>Tradipatxanga</i> / Morena</p> <p><i>Rats</i>, espectacle i cercavila infantil / Campi qui Pugui Teatre</p> <p><i>Catalunya, tradició i innovació</i> / Quartet de la Barítona</p> <p><i>A cau d'orella</i>, acústic / AnNe (Anna Borrego i Pedro Pardo)</p> <p><i>Natchthexen. Les bruixes de la nit</i> / Teatre Nòmada</p> <p><i>Univerfado</i> / Carol Blàvia</p> <p><i>La capsa de cafè</i> / Cametes Teatre</p> <p><i>K-bar-air</i> / Trapetelando¹⁵</p>

¹⁵ Durant l'edició de la Cua d'Estiu de 2015, es va programar també una exposició de fotografies d'Ivan Parra dedicades al festival estiuenc (La Capella, del 5 de setembre al 3 d'octubre de 2015).

2016	<p><i>D'Àries i Romances</i> / La Gata Roja</p> <p><i>Poemes dispers</i> / Xavier Monge Quartet & Viktorija Pilatovic</p> <p><i>Moltes desgràcies després</i> / Lacetània Teatre</p> <p><i>Cançons rellogades</i> / Kregades de Romanços</p> <p><i>Toca'm</i> / Mag Bala</p> <p><i>Escamot Màtrix</i> / Crisi Perpètua</p> <p><i>P. O.</i> / Lacetània Teatre</p> <p><i>Fer i desfer</i> / Wednesday Lips</p>
2017	<p><i>Un dia de llibertat</i> / Vermut Teatre</p> <p>Oriol Ginestà, concert</p> <p><i>Comiat</i> / Cametes Teatre</p> <p><i>Els matins de la Cua</i> / EnCantades</p> <p>David Pradas, concert</p> <p>Roger Mas, concert</p> <p>Renaldo & Clara, concert</p> <p><i>Els matins de la cua</i> / Sons de Sobretaula</p> <p><i>Afterplay</i> / Teatre de Butxaca</p> <p>L'Home Llop & The Astramats, concert</p>
2018	<p><i>Els darrers dies de la Catalunya republicana</i>, basat en el llibre d'Antoni Rovira i Virgili / Terra Teatre d'Igualada</p> <p><i>AVE EVA</i> / Ilerda Antiqua</p> <p>Piccola Band, grup de música del Pla d'Urgell</p> <p><i>Mireta tancada</i> / Cametes Teatre</p> <p><i>Amor. Arrels, branques i fulles</i> / Meritxell Gené, Meritxell Cucurella-Jorba i Heura Gaya, amb poemes de Marçal, Pedrolo, Maluquer, Ferrater i Estellés</p>